ارتباطسنجی کانهزایی مس و ساختارها در منطقه علیآباد-دره زرشک با استفاده از دادههای زیرسطحی ژئوتکنیکی و ژئوشیمیایی

مهدی رمضانی^۱، حجتاله صفری^(۱و۱)، غلامحسین شمعانیان و همایون صفایی ٔ

- ۱. دانش آموخته دکتری تکتونیک، گروه زمین شناسی، دانشکده علوم، دانشگاه گلستان، گرگان
 ۲. دانشیار تکتونیک، گروه زمین شناسی، دانشکده علوم، دانشگاه گلستان، گرگان
- ۳. دانشیار زمین شناسی اقتصادی، گروه زمین شناسی، دانشکده علوم، دانشگاه گلستان، گرگان ۴. دانشیار تکتونیک، گروه زمین شناسی، دانشکده علوم، دانشگاه اصفهان، اصفهان

تاریخ دریافت: ۹۸/۰۶/۱۲ تاریخ پذیرش: ۹۸/۰۹/۱۱

چکیده

برای ارتباطستنجی بین کانیزایی مس پورفیری و سیستمهای گسلی، کانسارهای پورفیری علی آباد و پورفیری اسکارن دره زرشک در کمربند ماگمایی ارومیه-دختر انتخاب شدند. در این پژوهش سعی شداین ارتباط با استفاده از دادههای سطحی و زیرسطحی (اطلاعات حاصل از حفاریهای صورت گرفته در قالب اطلاعات ژئوتکنیکی و میزان عیار مس) در محل کانسارهای علی آباد و دره زرشک، روشن شود. نتایج این مطالعات نشان داد که کمربندهای گسلشی که از طریق بررسی معیار میزان کیفیت سنگ (RQD) به دست آمده انطباق به نسبت خوبی با گسلهایی که از طریق مطالعات سطحی و روشهای سنجش از دور به دست آمدهاند، دارند. همچنین در طول این پهنههای گسلیده عیار کانهزایی مس بالاتر می باشد، به این ترتیب، ارتباط کانهزایی و گسلش در منطقه اثبات می شدد.

واژههای کلیدی: ارتباط سنجی، کانهزایی مس، کانسارهای علی آباد-دره زرشک، معیار میزان کیفیت سنگ.

مقدمه

بسیاری از پژوهشگران بر این باورند که کانسارهای مهم مس پورفیری (نظیر سایر کانسارهای پورفیری)، در تقاطع سیستمهای گسلی واقع شدهاند و به همین دلیل سالهای زیادی است که نظریه کنترل ساختاری کانسارهای مس پورفیری مطرح شده است (، Filitoe and Perrll ، 2005; Ghorbani در مطرح شده است (، 2013; Richards ، 2003). نقش ساختارهای ناحیهای در تمرکز سیستمهای نوع پورفیری ساده می باشد، به گونهای که

این ساختارها می توانند به عنوان مجرایی برای صعود ماگما عمل کرده و مکانهای کششی برای جایگیری کمعمق تودههای پورفیری فراهم آورند (Tosdal and Richards، 2003; Hezarkhani, 2006). گمان می رود؛ کانهزایی مس پورفیری به طور وسیع در Kloppenburg et) محیطهای کمتنش تشکیل شود (های به این ترتیب، شکستگیهای بزرگ مقیاس (ناحیهای) می توانند باعث ایجاد کمربندهایی با نفوذپذیری

^{*} نویسنده مرتبط: safari.ho@gmail.com; h.safari@gu.ac.ir

بالاشده و شرایط را برای جایگیری تودههای نفوذی و تشکیل نهشتههای مس فراهم آورند. شکستگیهای استوکورک مهمترین کنترل کنندههای ساختاری در نهشتههای مس پورفیری به حساب می آیند (USGS, 2008).

شكستكىها عوارضي پيوسته وازنظر ساختاري آنيزوتروپ در پوسته بالایی زمین هستند (Caine et al., 1996). نواحی گسلیده از نظر مکانیکی بخشی از سامانه های شکستگی محسوب می شوند. در نواحی گسلیده، چگالی شکستگیها در مركز گستره گسلش بیشتر است. بر پایه مطالعات ساختاری صورت گرفته، پهنههای گسلیده وضعیت سنگها را در امتداد گسل تغییر می دهند (۲۹۶۰ Chester and Logan) امتداد گسل تغییر می Chester et al., 1993). به طورمعمول اطلاعات محدودي که به وسیله مطالعات میدانی به دست می آید برای تهیه نقشههای زمین شناسی سطحی به کار می رود و کاربردی برای مدل سازی دقیق سیستمهای گسلی به صورت سه بعدی ندارد (Escuder Viruetea et al., 2003). همچنین شناسایی روندهای گسلی با استفاده از مطالعات سطحی در مواقعی که رخنمونها بهصورت پیوسته وجود ندارند و یا توسط آبرفتها و واحدهای نابرجا پوشیده شدهاند کار دشواری است. در مناطقی که اطلاعات دقیق و صحیحی از روند سامانههای گسلی موجود نباشد، نمی توان اطلاعات مناسبی در مورد مسائلی همچون نفوذپذیری، تخلخل و ذخایر معدنی به دست آورد (Asghari and Madani, 2011). بهاین ترتیب، در زمان مواجهه با محدودیتهای یاد شده، میتوان از دادههای ژئوتکنیکی بهرهجست (Madani and Asghari، 2012). شاخص كيفيت توده سنگ (RQD) يك پارامتر موثر در توصیف وضعیت درزهها و شکستیها در توده سنگ محسوب می شود. با استفاده از RQD محاسبه شده در مغزههای حاصل از حفاری گمانهها می توان وضعیت گسلها و شکستگیها را بهصورت سهبعدی بازسازی کرد.

حفاری، مهمترین روش اکتشاف ذخایر معدنی میباشد. عملیات مختلفی که برای حفریک گمانه استوانهای شکل در زمین انجام میگیرد، موسوم به گمانهزنی یا حفاری میباشد که امتداد گمانهها کموبیش قائم است. طول گمانه میتواند از چند سانتیمتر تا چند کیلومتر تغییر کند. این روش علاوه

بر اکتشاف ذخایر زیرزمینی در زمین شناسی مهندسی و هیدروژئولوژی نیز به کار گرفته می شود. در این پژوهش سعی شد با استفاده از اطلاعات مربوط به گمانه های حفر شده در گستره معادن علی آباد و دره زرشک به بررسی ساختارهای زیرسطحی در این معادن پرداخته و در نهایت، به بررسی نقش گسلها در شکل گیری کانسارهای مس پورفیری و اسکارنی علی آباد و دره زرشک در کمربند ماگمایی ارومیه-دختر با استفاده از برداشتهای سطحی و داده های زیرسطحی خواهیم پرداخت.

موقعيت جغرافيايي منطقه مورد مطالعه

کانسارهای علیآباد و دره زرشک در ۶۰ کیلومتری جنوب غرب یــزد با طول جغرافیایی ۴۵ ۵۳° تــا ۵۳° ۵۷ و عرض جغرافیایی ۳۱ ۳۱۰ تا ۳۳ ۳۱۳ قرار دارند (شــکل ۱). کانسار علیآباد با حدود دو کیلومترمربع وسعت، در نزدیکی روستای علیآباد دامک واقع در مسیر جاده تفت-ابرکوه قرار گرفته است. کانسار دره زرشک نیز در حوالی روستای دره زرشک واقع شده است و از این رو این معدن را دره زرشک نام نهادهاند.

روش مطالعه

برای بررسی ساختارهای سطحی ابتدا از تکنیکهای دورسنجی با استفاده از دادههای سنجنده †ETM ماهواره دورسنجی با استفاده از دادههای سنجنده †Envi 4.8 استفاده شد. پس از شناسایی اولیه ساختارهای گستره با انجام مطالعات میدانی نقشه ساختاری گستره مورد مطالعه، نهایی شد. در این پژوهش سعی شده است برای تدقیق برداشتهای ساختاری سطحی از اطلاعات مربوط به گمانهها (بخصوص از پارامتر شاخص کیفیت توده سنگ (RQD)) استفاده شود. در ادامه این پارامتر توصیف شده است. روشهای مورد استفاده در این بخش به شرح ذیل می باشد:

الف- تعريف شاخص كيفيت توده سنگ (RQD)

شاخص کیفی توده سنگ را دیری در سال ۱۹۶۳ (Deere، 1963) برای کمی کردن خصوصیات کیفی سنگ ارائه کرد (Deere and Deere، 1988). این شاخص تنها بر اساس میزان شکستگی توده سنگ پایهریزی شده است

شکل ۱. نقشه موقعیت جغرافیایی و راههای دسترسی منطقه مورد مطالعه (سازمان نقشهبرداری کشور، ۱۳۷۵)

و درباره استقامت و ابعاد هندسی و یا خصوصیات سطوح ناپیوستگی هیچ گونه اطلاعاتی ارائه نمی دهد. مبنای محاسبه شاخص RQD اندازه گیری طول قطعات مغزه به دست آمده برای یک دور حفاری است. به عبارت دیگر RQD درصد اصلاح شده بازیابی مغزه است که به عنوان نسبت مجموع طول مغزه های با طول بیش از ۱۰ سانتی متر در امتداد محور مغزه به طول کل هر دور حفاری تعریف می شود. این شاخص توسط رابطه زیر تعیین می شود (Wang et al., 2014).

$$RQD = \frac{\sum \overline{l} \geq 1 \cdot cm}{L} \times 1 \cdot \cdot \cdot$$

که در آن L طول کل هر دور حفاری میباشد. انجمن بین المللی مکانیک سنگ برای تعیین RQD، حداقل اندازه مغزه را NX (۵۴/۷ میلی متر) پیشنهاد کرده است که توسط مغزه گیر دوجداره با استفاده از یک سرمته الماسی، حفاری شده باشد. از آنجا که سنگهای رسی (آرژیلیتی) مانند شیل ها در مجاورت هوا، رطوبت از دست داده و ترک میخورند و فاصله بین سطوح ناپیوستگی آنها تغییر میکند، لازم است بی درنگ بعد از تهیه مغزه حفاری به تعیین RQD پرداخت. هنگام محاسبه طول مغزه، لازم است از تمام شکستگیهای مصنوعی چشمپوشی کرد. همچنین هر چه سرعت حفاری کمتر باشد، مقدار RQD با دقت بالاتری تعیین می شود. با توجه به توضیحات ارائه شده، RQD به میزان چشمگیری متاثر از ساختار زمین است. گسلها عامل اصلی ایجاد شکستگیها و ناپیوستگیها محسوب می شـود. الگوی

شکستگیها و درزهها میتوانند ما را به شناسایی روندهای گسلش رهنمون کند.

ب- تعیین روندهای گســلش با استفاده از شاخص کیفی توده سنگ

در این پژوهش از اطلاعات گمانههای اکتشافی حفر شده توسط شرکت ملی صنایع مس در معادن مس علی آباد و دره زرشک استفاده شد. این دادهها از سطح زمین تا انتهای عمق حفاری شده برای هر گمانه به صورت مجزا در عمقهای مختلف در نرمافزار RockWorks16 وارد شد. برای این کار، در اعماق مختلف در گستره معادن مصورد مطالعه، میزان RQD با روش (IDW) درونیابی شد. در این روش ارزش هر نقطه مجهول از طریق ارزش دادههای نقطه معلومی که در مجاورت نقطه مجهول مورد نظر قرار دارد، تعیین میشود. برای درونیابی به روش IDW باید داده نقطهای داشت. در ادامه، جهت بررسي عمقي وضعيت معيار RQD اقدام به تهیه مقاطع عرضی شد و براساس آن نیمرخهایی رسم شد. باید به این حقیقت توجه کرد که کم بودن میزان RQD نشان از وجود پهنههای شکستگی داشته و بهوسیله آن می توان به مناطق گسلیده در عمق پی برد. بهاین ترتیب، در گسترههایی که میزان RQD کمتر باشد، میتوان آثار گسلش را در آن جستجو كرد. با توجه به الگوى ميزان RQD در اعماق مختلف، روندهای اصلی گسلش شناسایی و با ساختارهای برداشت شده سطحی مقایسه شد.

^{1.} Inverse Distance Weighted

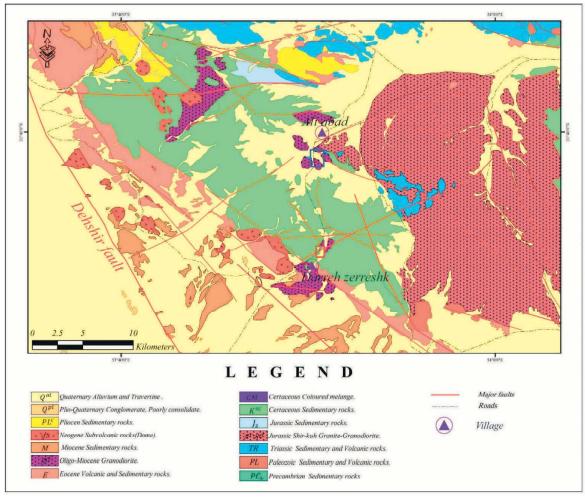
پس از انجام مطالعات ساختاری در گمانههای موجود، با توجه به فاصله گمانهها از ساختارهای اصلی استنباط شده، تعدادی از گمانهها برای بررسی عیار کانی مس در عمقهای مختلف انتخاب شدند. سپس، نقشههای سطوح همپتانسیل از میزان عیار مس در عمقهای مختلف (با استفاده از نرم افزار Rock Works 16) تهیه شد. برای این کار، در اعماق مختلف در گستره معادن مورد مطالعه، میزان عیار مس با روش در گستره معادن مورد مطالعه، میزان عیار مس با روش (IDW)

زمینشناسی منطقه

کمربند ماگمایسی ارومیه-دختر با طول تقریبی ۱۶۰۰ کیلومتر از آذربایجان در شمال غرب ایران تا شمال بندرعباس در جنوب ایران کشیده شده است. سنگهای آذرین این پهنه شامل سنگهای آذر-آواری فلسیک تا مافیک به سن کرتاسه تاائوسن می باشند که درون آنها تودههای گرانیتوئیدی (شامل

دیوریت، گرانودیوریت و گرانیت) با سن ائوسن-الیگوسن تا میوسن نفوذ کردهاند. شکل گیری این کمربند ناشی از فرورانش صفحه عربستان به زیر خرد قاره ایران در حد فاصل ژوراسیک پسین تا میوسن بوده است (۱۹۰۰، Stocklin, 1984; Alavi, 1994; Berberian and (King, 1981).

منطقه مورد مطالعـه در بخش میانی کمربند ماگمایی (آتشفشانی-نفوذی) ارومیه-دختر قرار گرفته است. گستره مورد نظر در مجاورت بلوک شرقی گسـل اصلی دهشیر با سازوکار حرکتی راستالغز راست برقرار گرفته است. قدیمی ترین سنگهای آذرین این کمربند در منطقه مورد مطالعه شامل توده باتولیتی شیر کوه می باشد که در سازند شمشک تزریق شده است و به وسیله سازند سنگستان پوشیده شده است شده است و به وسیله سازند سنگستان پوشیده شده است (Sheibi and Esmaeili, 2010)

شكل ٢. نقشه زمين شناسي گستره مورد مطالعه

این توده باتولیتی خصوصیات گرانیتهای نوع S-type را داشته و از انواع بهشدت غنی از آلومین محسوب می شود (Sheibi and Esmaeili، 2010). همچنین سنگهای آذر-آواری فلسیک تا مافیک به سن کرتاسه تا ائوسن نیز در منطقه مشاهده مى شوند كه مى تواند مربوط به كمان ما كمايي حاصل از فرورانش بوده باشد. این سنگها از نظر ژئوشیمیایی دارای ترکیب کالک آلکالین (بیشتر از نوع I-type) می باشند (Zahedi et al., 2014). درون این رخنمونهای سینگی، تودههای گرانیتوئیدی (شامل دیوریت، گرانودیوریت و گرانیت) نوع I-type با ترکیب کالک آلکالین به سن الیگوسن تا ميوسن نفوذ كردهاند (Zarasvandi، 2004). با آغاز فرايند برخورد صفحه عربی به ریز قاره ایران در گستره زمانی ائوسن-اليگوسن، يديده جدايش كمربند بنيوف و غوطهور شدن آن رخ داده است. پی آیند این پدیده، بالا رفتن گرادیان حرارتی و نفوذ تودههای آذرین بوده است (۲۵۵۵، Mohajjel et al.، 2003) .(Moritz et al., 2006; Agard et al., 2011

كانسارهاي مهم منطقه

الف-کانسار علی آباد: قدیمی ترین واحد رخنمون یافته در گستره علی آباد سازند سنگستان به سن ژوراسیک پسین تا کرتاسـه پیشین می باشـد که از کنگلومرا، ماسه سنگ و شـیل تشکیل شده اسـت. این واحدها در بخش شمالی و جنوبی گستره توسط توفهای ریولیتی تا ریوداسیتی و لاواها پوشیده شـده اند. داخل سنگهای رسوبی و آتشفشانی یاد شـده تودههای گرانیتی و گرانودیوریتی با سن میوسن نفوذ کرده اسـت. کانی زایی مس در استوکهای گرانیتوئیدی به سن حدود ۱۵ میلیون سال رخ داده است. دگرسانی فیلیک، فراگیرترین دگرسانی در گستره این کانسار می باشد. دگرسانی فیلیک، فراگیرترین دگرسانی در گستره این کانسار می باشد. دگرسانی نیست و دگرسانی آرژیلیک (کوارتز+کائولینیت+مونتموریون نیست و دگرسانی آرژیلیک (کوارتز+کائولینیت+مونتموریون یت+سرسـیت) در بخشهای شمالی آن گزارش شده است یت+سرسـیت) در بخشهای شمالی آن گزارش شده است

کانسار دره زرشک: از نظر چینه شناسی در بخش شرقی و غربی این کانسار واحدهای سازند سنگستان به سن ژوراسیک بالایی تا کرتاسه زیرین رخنمون یافته است. این سازند از کنگلومرا، ماسه سنگ و شیل تشکیل شده است.

سازند سنگستان توسط واحدهای آهکی سازند تفت با سن بارمین-آپتین پوشیده شده است. سنگهای آذرآوری ائوسن (به طور عمده توفهای ریولیتی) در شـمال تا شمال شرق گستره رخنمون یافتهاند. در توالیهای مزوزوییک-پالئوسن سنگهای گرانیتی با سن الیگوسـن (۲۶ میلیون سال) و مجموعههای گرانیتی با سن الیگوسـن (۲۶ میلیون سال) و مجموعههای گرانیتوئیدی با سـن میوسن (۲۱ میلیون سال) نفوذ کردهاند (۲۵۵۹، 2004). در داخل سال این تودههای نفوذی کانیزایی مس پورفیری رخ داده است. همچنین نفوذ تودههای گرانیتوئیدی در داخل سـنگهای آهکی گستره موجب کانیزایی مس و آهن نوع اسکارن شده آهکی گستره موجب کانیزایی مس و آهن نوع اسکارن شده فراگیرترین دگرسانی در رخنمونها و مغزههای حفاری فراگیرترین دگرسانی در بخش غربی گستره دگرسانی فیلیک به چشـم میخورد که بر روی دگرسانی پتاسیک و فیلیک به چشـم میخورد که بر روی دگرسانی پتاسیک و پروپلیتیک ترانهاده شده است.

بررسى سطحى كسلهاى ناحيهاى

بررسے راستا و سازکار این گسلها نشان می دهد که به طورکلی گسلهای اصلی گستره مورد مطالعه را از این لحاظ می توان به سه دسته اصلی تقسیم کرد (شکل ۳):

- گسلهایی با راستای شمال، شمال غرب-جنوب، جنوب شرق با سازوکار راستالغز راستبر (مثل گسل دهشیر)
- گسلهایی با راستای شهال غرب-جنوب شرق با سازوکار معکوس با مقداری مولفه راستالغز راستبر (نظیر گسل بافت) که بهطور عمده مرزهای جنوبی و شمالی گستره مورد مطالعه را تشکیل دادهاند.
- گسلهای با راستای غرب، شمال غرب-شرق، جنوب شرق با سازوکار راستالغز چپبر با مقداری مولفه نرمال (نظیر گسلهای علی آباد و دره زرشک)، این گسلها جدیدترین نسل گسلهای گستره مورد مطالعه محسوب شده و تمامی ساختارهای منطقه را قطع کردهاند.

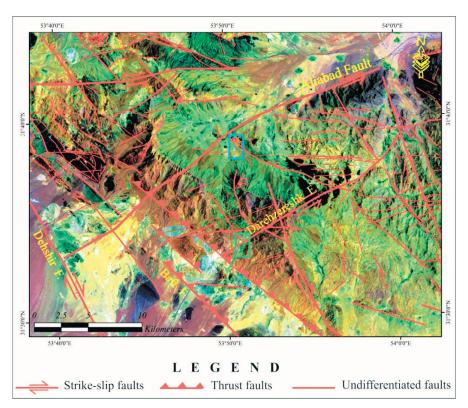
مهم ترین خصوصیات گسلهای مذکور بر اساس شواهد و اندازه گیریهای صحرایی به شرح ذیل می باشند:

الف گسل دهشیر: گسل دهشیر با راستای

^{1.} Slab break-off

۰-۸۵ N و طولی حدود ۳۸۰ کیلومتر، دارای عرض کمربند گسلش دو تا سه کیلومتر می باشد (شکل ۳). سازوکار این گسل راستالغز راستبر است و در حدود ۱۵±۶۵ جابجایی راستبر در کمان آتشفشانی ارومیه-دختر ایجاد کرده است .(Walker and Jackson, 2004, Meyer et al., 2006) نرخ لغزش بر روی گسـل دهشیر ۱/۲±۰/۳ میلیمتر در سال تخمين زده شده است (Le Dortz et al., 2011) و برخى سن فعالیت این گسل را کرتاسه بالایی عنوان کردهاند Tabaei et al. 2016; Maghsudi et al. 2012;)

:Moshrefi et al., 2005). با توجه به اینکه سایر راستاهای گسلش در منطقه، گسل دهشــیر و سایر گسلههایی با این راستا مثل گسل مهریز را بریده و جابجا کردهاند، میتوان استنباط کرد که این گسلها، قدیمی ترین نسل گسلهای منطقه باشند. گسل دهشیر مرز غربی ساختار شکل گرفته در منطقه را تشکیل داده و مهمترین گسل گستره مورد مطالعه محسوب می شود و به نظر می رسد که مهمترین نقش را در فرگشت ساختاری این منطقه ایفا کرده است.

شکل ۳. تصویر ماهوارهای زمینگان و اصلاحشده منطقه مورد مطالعه به همراه گسلهای اصلی استخراجشده، موقعیت معادن علی آباد و دره زرشک به صورت مستطیل نمایش داده شده است

ب- گسل علی آباد: گسل علی آباد با راستای تقریبی (شکل ۴-A). با توجه به اینکه این گسل تمامی ساختارهای ۷۰-۷۰ دارای سازوکار راستالغز چپ بر با کمی مولفه نرمال منطقه را قطع کرده است، میتوان آن را جوان ترین مرحله است و نام آن از روستای علی آباد گرفته شده است (شکل ۳). گسلش منطقه مرتبط دانست. به نظر می رسد که این گسل این گسل حداقل ۷۰ کیلومتر طول دارد و عرض زون گسلش آن بیش از دو کیلومتر است و از جنوب شهرستان یزد تا است. شمال غرب روستای دهشیر ادامه دارد. گسل علی آباد به طور عمده واحدهای آهکی کرتاسه و تودههای نفوذی شیرکوه تقریبی-۷۰-N ۶۰ حدود ۶۰ کیلومتر طول دارد و بهتقریب (با سن ژوراسیک) و نفوذیهای میوسن را متاثر ساخته است موازی گسل علی آباد از جنوب شرق شهر تفت آغاز و تا

نقش بسیار مهمی در شکل گیری کانسار مس علی آباد داشته

پ- گســل دره زرشــک: گسل دره زرشــک با راستای

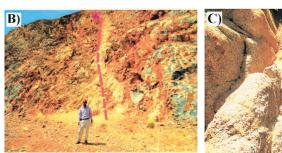
روستای حسن آباد ادامه می یابد (شکل ۳). این گسل با طولی حدود ۶۰ کیلومتر و امتداد تقریبی ۷۰-۷۰ در جنوب شرق گسل علی آباد و کم و بیش بهموازات آن کشیده شده است. بر اساس مشاهدات صحرایی (شکل ۴-۵) سازوکار این گسل دره راستالغز چپبر با مقداری مولفه نرمال می باشد. گسل دره زرشک نیز همچون گسل علی آباد، به طور عمده واحدهای آهکی کرتاسه و توده های نفوذی شیر کوه (با سن ژوراسیک) و نفوذی های میوسن را متاثر ساخته است. با توجه به اینکه این نفوذی های مساحتارهای مسیر خود را بریده و به طور چپبر گسل تمامی ساختارهای مسیر خود را بریده و به طور چپبر جابجا کرده است؛ می توان نتیجه گرفت که این گسل نیز از نظر سنی جوان تر از سایر گسل های منطقه باشند.

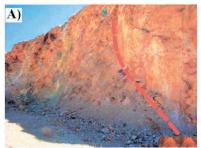
*ث- گسل بافت: گس*ل بافت از گسل دهشیر منشعب

روستای نیر ادامه یافته است. این گسل مرز جنوبی ساختار شکل گرفته در منطقه را رقم زده است و با شیبی حدود ۷۰ درجه رو به شهمال شرق دارای پهنه گسلیدهای با عرض بیش از چهار کیلومتر میباشد (شکل ۳). سازوکار این گسل با توجه به شواهد صحرایی، گسلش معکوس با مقداری مولفه راستالغز راستبر است (شکل ۴-۲). این گسل نیز واحدهایی با کرتاسه و ائوسن را متاثر ساخته و به همین دلیل میتوان نتیجه گرفت که باید جوانتر از ائوسن (و جوانتر از گسلهای نسل قبل) باشد.

شده است و با راستای تقریبی ۱۲۵-۱۲۵ و طولی حدود

۸۵ کیلومتر از شمال روستای دهشیر (با نام گسل بافت) تا

شکل ۴. شواهد صحرایی از پهنههای گسلی اصلی منطقه مورد مطالعه، A) گسل علیآباد، B) گسل دره زرشک، C) گسل بافت

بررسی سـطحی سـاختارها در مقیاس کانسارهای مورد مطالعه

به منظور بررسی وضعیت گسلها و درزهها، برداشتهای سطحی این عناصر ساختاری در مقیاس کانسار، در هریک از کانسارهای علی آباد و دره زرشک انجام شد که نتایج آن به تفکیک هر کانسار در ادامه ارائه شده است.

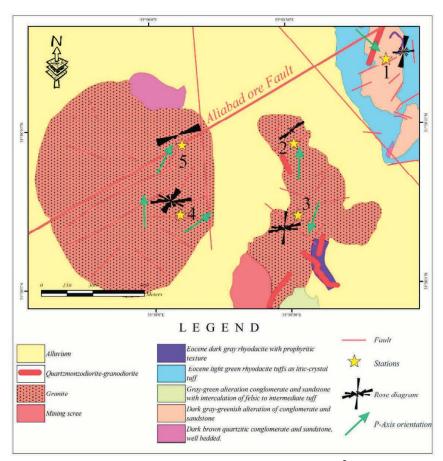
الف- ساختارها در گستره کانسار مس علی آباد: در این پژوهش ساختارهای موجود در گستره کانسار مس علی آباد در پنج ایستگاه برداشت شد. در شکل ۵ نقشه زمین شناسی گستره کانسار علی آباد و همچنین نتایج برداشتها و تحلیلهای ساختاری ارائه شده است. در نقشه مذکور دو دسته گسله اصلی قابل مشاهده است راستای تقریبی سامانه گسلی دسته اول به تقریب شمالی-جنوبی است. سازوکار این گسلها راستالغز راستبر است. راستای تقریبی دسته دوم گسلها شرق، شمال شرق-غرب، جنوب غربی است.

مهم ترین گسل در این منطقه، گسل کانسار علی آباد با راستای شمال شرق-جنوب غرب است که به موازات گسل علی آباد و در جنوب آن قرار می گیرد. این گسل در بخش غربی گستره توده های نفوذی گرانیتی دگرسان شده را متاثر ساخته است و ادامه شرقی آن در زیر آبرفت های جوان ناپدید می شود. بر پایه شواهد صحرایی سازوکار این گسل ها راستالغز چپبر با مولفه نرمال می باشد. در سطح گسل علی آباد می توان آثار دگرسانی را مشاهده کرد. شواهد گواه نقش بسیار مهم گسل علی آباد در شکل گیری کانسار علی آباد است.

ب- ساختارها در گستره کانسار دره زرشک: در گستره کانسار دره زرشک نیز ساختارهای سطحی در چهار ایستگاه مجزا (گسلها و درزهها) برداشت شد. در شکل ۶ نقشه زمین شناسی گستره کانسار دره زرشک نمایش داده شده است. دو راستای اصلی شمال، شمال شرق-جنوب، جنوب

غرب و شرق، شمال شرق-غرب، جنوب غرب در این نمودار برای ساختارهای برداشت شده مشهود است. راستای این گسلها با گسل دره زرشک که مهمترین گسل در گستره مورد مطالعه محسوب می شود، هم خوانی دارد. به عبارتی می توان این گسلها را رده دوم گسلش در طول پهنه گسلیده گسل دره زرشک محسوب کرد. دسته گسلهای با راستای شرق،

شمال شرق-غرب، جنوب غربی دارای سازوکار راستالغز چپبر هستند و شواهدی همچون وجود پلههای کانی در سطح برخی از آنها نیز این مهم را تایید می کند. در سطح این نوع از گسلش می توان آثار دگرسانی را به وضوح مشاهده کرد (شکل ۴-B). گسل دره زرشک نقش ویژهای را در پیدایش کانسار دره زرشک ایفا کرده است.

شـــکل ۵. نقشه زمینشناسی کانسار علیآباد (Zarasvandi et al., 2005 با اصلاحات و افزودن اطلاعات ساختاری)، به موقعیت ایستگاهها، نمودارهای گلسرخی و جهتگیری محورهای فشارش توجه شود

بررسی ساختارهای زیرسطحی (ژئوتکنیکی) در محل معادن

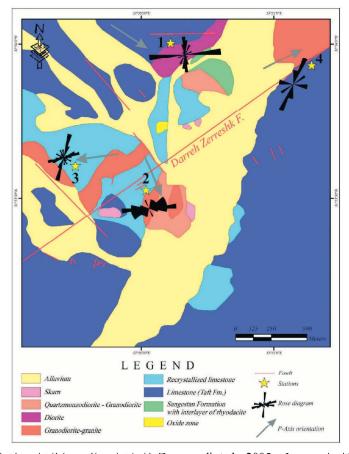
در این بخش نتایج حاصل از بررسی ساختارها با استفاده از دادههای زیرسطحی ارائه شده است.

الف- وضعيت برداشت اطلاعات

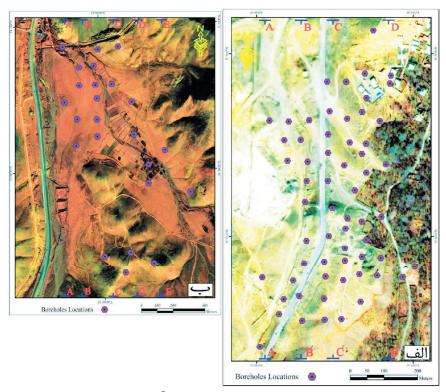
الف-۱-کانسار علی آباد: برای مطالعات زیرسطحی در کانسار علی آباد از اطلاعات RQD استخراج شده از ۲۳ گمانه حفاری شده در رقوم ارتفاعی ۲۳۰۰ تا ۲۳۷۰ متر، در گستره کانسار مذکور استفاده شد (شکل ۲-۸). این

گمانهها ۱۰۰ الی ۲۰۰ متر عمق دارند و پس از رسوبات عهد حاضر بهطور عمده از تودههای نفوذی عبور کردهاند.

الف-۲-کانسار دره زرشک: در این کانسار به منظور انجام مطالعات زیرسطحی از اطلاعات ۶۲ گمانه اکتشافی حفر شده در گستره کانسار استفاده شد. موقعیت گمانههای اکتشافی حفر شده در کانسار علیآباد در نمایش داده شده است (شکل ۷-B).

شکل ۶. نقشه زمین شناسی کانسار دره زرشک (Zarasvandi et al., 2005 با اصلاحات و افزودن اطلاعات ساختاری)، به موقعیت ایستگاهها، نمودارهای گل سرخی و جهتگیری محورهای فشارش توجه شود

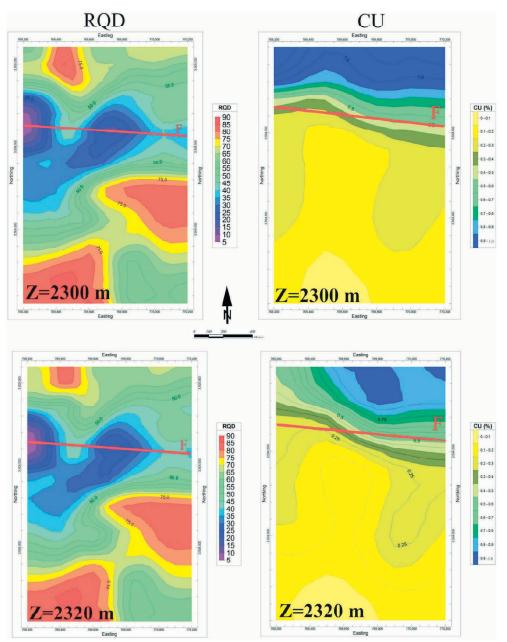
شکل ۷. موقعیت گمانههای اکتشافی، A) کانسار علی آباد، B) کانسار دره زرشک

ب- نتایج بررسی شکستگیهای زیرسطحی

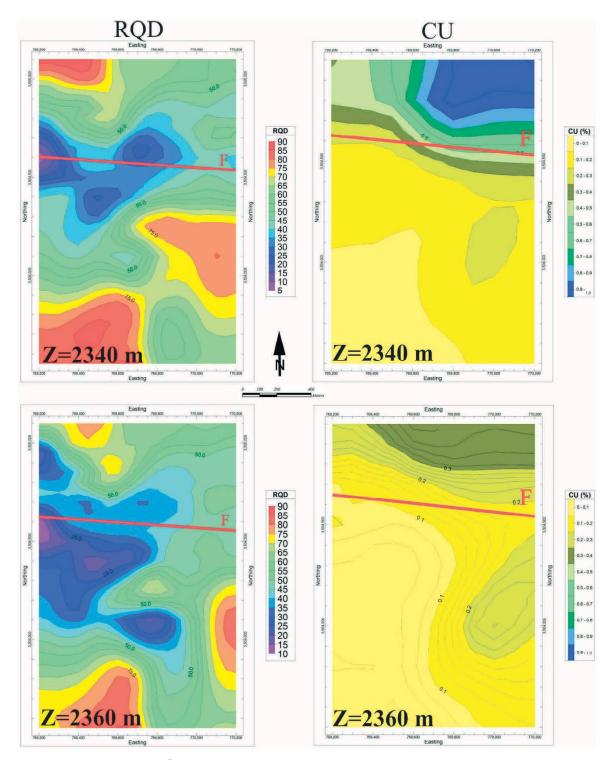
ب-۱-کانسار علی آباد: نقشه میزان RQD درون یابی شده در گستره کانسار علی آباد در عمقهای مختلف (اشکال ۸ RQD در گستره کانسار علی آباد در عمقهای مختلف است. نتایج این پژوهش نشان می دهد در عمقهای مختلف است. نتایج این پژوهش نشان می دهد که در راستای شرقی-غربی یک کاهش میزان RQD در گستره وجود دارد. این افت میزان RQD می تواند مرتبط با یک گسل با راستای شرقی-غربی باشد. با توجه به برداشتهای ساختاری این گسل ادامه شرقی گسل کانسار برداشتهای ساختاری این گسل ادامه شرقی گسل کانسار

علیآباد است که توسط رسوبهای جوان پوشانده شده و در سطح زمین قابل مشاهده نیست. نیمرخهای تهیه شده از این سطوح همپتانسیل (شکل ۱۰) نیز گسل یادشده را به نمایش میگذارد. این گسل یک پهنه خرد شده را تا عمق چند صدمتر ایجاد کرده است. تاثیر این گسل به سمت شرق گستره کمتر شده و شاید خاتمه می یابد.

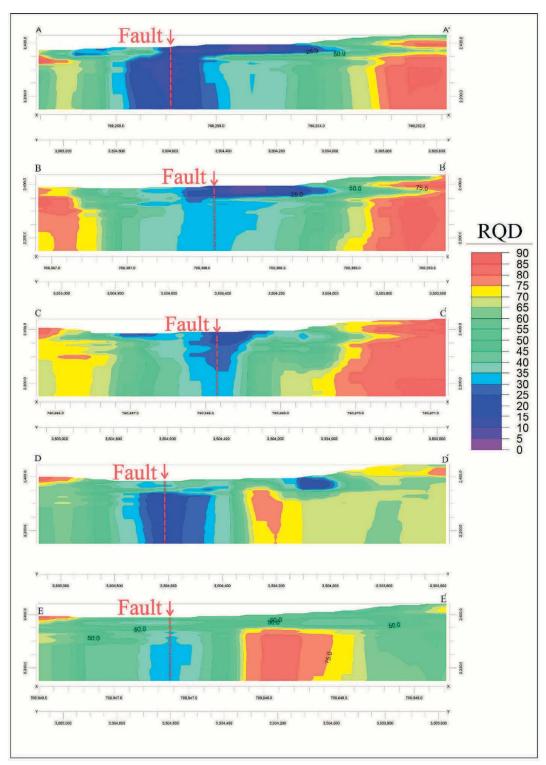
شکلهای ۸ تا ۱۳ اعداد UTM بزرگتر نشدهاند. راهنمای شکل ۱۳ بسیار شکلهای سمت راست کوچک و راهنمای شکل ۱۳ بسیار بزرگ است و مقیاس ندارد

شکل ۸. نقشه سطوح همپتانسیل مقدار RQD و عیار مس در عمقهای مختلف در گستره کانسار علیآباد، اثر گسل بر محل تغییرات RQD در اعماق ۲۳۰۰ و ۲۳۲۰ متر بهدرستی مشهود است به تغییرات عیار مس در پیرامون گسل نیز توجه شود

شکل ۹. نقشه سطوح همپتانسیل مقدار RQD و عیار مس در عمقهای مختلف در گستره کانسار علیآباد، اثر گسل بر محل تغییرات RQD در اعماق ۲۳۴۰ و ۲۳۶۰ متر بهدرستی مشهود است به تغییرات عیار مس در پیرامون گسل نیز توجه شود

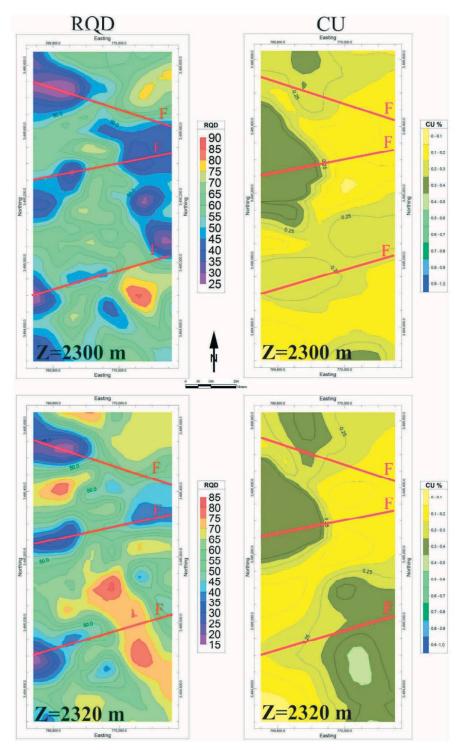
شكل ۱۰. نيمرخهاي وضعيت RQD در عمق در گستره كانسار علي آباد، محل مقاطع در شكل ۷-A مشخص شدهاند

ب- کانسار دره زرشک: همانگونه که اشاره شد کانیزایی در کانسار دره زرشک از دو تیپ پورفیری و اسکارن تشکیل شده است. به همین دلیل وضعیت ساختاری در این کانسار پیچیدهتر است و شناخت کنترل کنندههای ساختاری

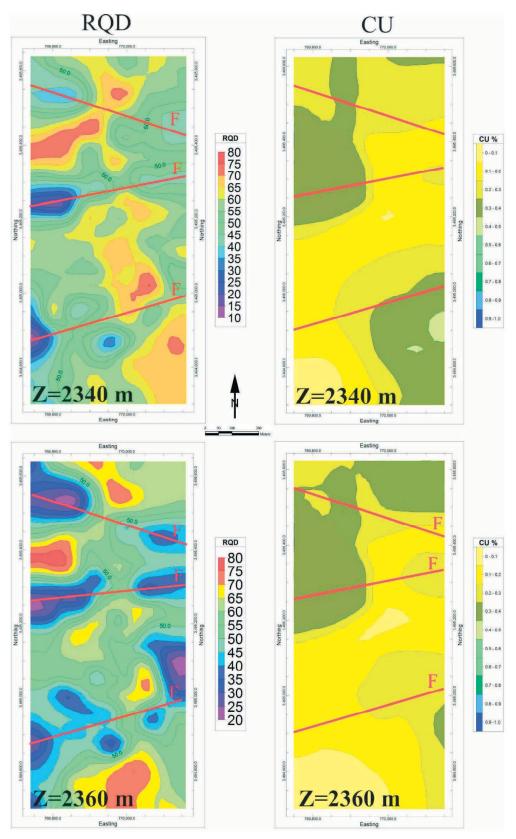
نیز با ابهام بیشتری روبرو خواهد بود. نقشه میزان RQD درونیابی شده در گستره کانسار دره زرشک در عمقهای مختلف (شکلهای ۱۱ و ۱۲) حاکی از وجود الگویی به نسبت نامنظم از میزان RQD در عمقهای مختلف است. نتایج این

پژوهش نشان می دهد که در راستاهای مختلف مانند: شمال شرقی-جنوب غربی و شمال غربی-جنوب شرقی حداقل در سه مورد کاهش میزان RQD در گستره وجود دارد. این افت

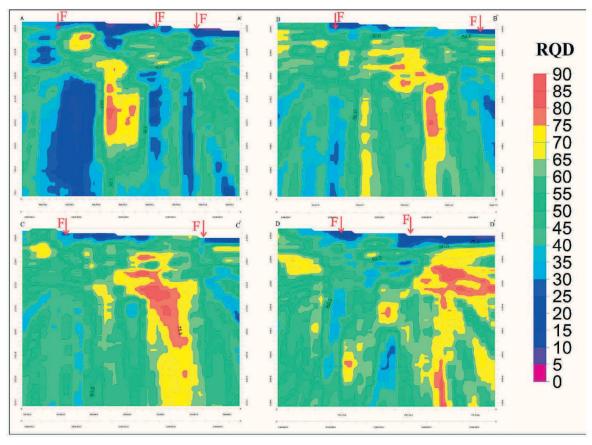
شده باشد. نیمرخهای تهیه شده از این سطوح همپتانسیل (شکل ۱۳) نیز نشان می دهند که پهنه های گسلی برخی از این ساختارها در عمق بیشتر می شود. این گسلها را می توان میزان RQD میتواند مرتبط با گسلهایی با راستاهای ذکر گسلهای رده دوم (R و 'R) گسل دره زرشک در نظر گرفت.

شکل ۱۱. نقشه سطوح هم پتانسیل مقدار RQD و عیار مس در عمق های مختلف در گستره کانسار دره زرشک، اثر گسل بر محل تغییرات RQD در اعماق ۲۳۰۰ و ۲۳۲۰ متر بهدرستی مشهود است به تغییرات عیار مس در پیرامون گسل نیز توجه شود

شکل ۱۲. نقشه سطوح هم پتانسیل مقدار RQD عیار مس در عمقهای مختلف در گستره کانسار دره زرشک، اثر گسل بر محل تغییرات RQD در اعماق ۲۳۴۰ و ۲۳۶۰ متر بهدرستی مشهود است به تغییرات عیار مس در پیرامون گسل نیز توجه شود

شکل ۱۳. نیمرخهای وضعیت RQD در عمق در گستره کانسار دره زرشک، محل مقاطع در شکل ۷-A مشخص شدهاند

بررســـی عیار مس با استفاده از دادههای زیرسطحی

پس از انجام مطالعات ساختاری در گمانههای موجود، با توجه به فاصله گمانهها از ساختارهای اصلی استنباط شده، تعدادی از گمانهها برای بررسی عیار کانی مس در عمقهای مختلف انتخاب شدند. سپس، نقشههای سطوح همپتانسیل از میزان عیار مس در عمقهای مختلف (با استفاده از نرم افزار Rock Works 16) تهیه شد. برای این کار، در اعماق مختلف در گستره معادن مورد مطالعه، میزان عیار مس با روش (IDW) درون یابی شد. نتایج به دست آمده به تفکیک معادن مورد مطالعه در ادامه آورده شده است.

الف-کانسار علی آباد: در کانسار علی آباد از نتایج تجزیه ژئوشیمیایی مغزه ۱۲ گمانه برای مدل سازی وضعیت عیار مس در عمقهای مختلف استفاده شد. بخشی از نتایج بهدست آمده در شکل ۱۲ نمایش داده شده است. وضعیت کانهزایی در گستره کانسار به سمت شمال گستره افزایش

می یابد. وضعیت گسلی که از طریق تحلیل وضعیت RQD گستره به دست آمد نیز در شکلهای ۸ و ۹ نمایش داده شده است. نکته قابل توجه همخوانی موقعیت گسل با روند کانی زایی در گستره کانسار است. این مسئله نقش گسلها را در شکل گیری کانسار علی آباد نمایان می سازد.

ب- کانسار دره زرشک: در کانسار دره زرشک از نتایج تجزیه ژئوشیمیایی مغزههای اخذ شده از ۱۸ گمانه جهت تهیه نقشه سطوح همپتانسیل از عیار مس در عمقهای مختلف استفاده شد. این گمانهها بهطور میانگین بین ۳۰۰ الی ۶۰۰ متر عمق داشته و در واحدهای آهکی اسکارنی و تودههای نفوذی عبور کردهاند. همانگونه که از شکلهای ۱۱ و ۱۲ می تـوان اسـتنباط کرد، وضعیت عیـار مس در عمقهای مختلف الگوهای نامنظمی را به نمایش میگذارد. در عمقهای کمتر در بخشهای شمال شرقی و جنوب غربی گستره بیشترین میزان عیار مشاهده می شود. با افزایش عمق از میزان عیار بخشهای جنوب شـرقی کاسته می شود. به

عبارتی می توان این گونه استنباط کرد که با توجه به اینکه کانی زایی تیپ اسکارن در نزدیکی محل تماس توده نفوذی با واحدهای کربناته رخ می دهد. از این رو الگوی عیار مس در این نوع معادن متاثر از هندسه توده نفوذی هستند.

ىحث

نتایج بررسیهای زیرسطحی در دو کانسار علی آباد و دره زرشک نشان می دهد که:

- کانسار علی آباد: با استفاده از دادههای مربوط به شاخص RQD مغزههای حفاری در کانسار علی آباد مشخص شد که یک پهنه گسلی سبب کاهش میزان RQD شده است. این گسل که در مطالعات صحرایی نیز آثار آن مشاهده شده، بهتقریب شرقی-غربی بوده و به ســمت شرق گســتره، پهنه خرد شده متاثر از آن کاهش مییابد. این گسل بهموازات و در جنوب گسل على آباد قرار گرفته است. نكته قابل توجه اينكه ميزان عیار کانی مس نیز به سمت شمال گستره کانسار افزایـش می یابد. به عبارت دیگـر، کانی زایی در نزدیکی گسل مذكور به شكل معناداري افزايش يافته است. در برداشت ساختاری صورت گرفته نیز از نظر سازوکار و راســتا دو دسته گسل شناســایی شد. این دو دسته عبارتند از گسلهای با راستای تقریبی شمال-جنوبی که سازوکار راستالغز راستبر دارند و گسلهای با راستای شرقی-غربی که سازوکار راستالغز چپبر دارند. با توجه به اینکه دســته دوم گسلها تمامی واحدها و ساختارهای منطقه را متاثر ساختهاند نسل جدیدتر گسلش در منطقه هستند. کانی زایی نیز در امتداد این نسل از گسلش رخ داده است. به نظر می رسد این دسته از گسـلها ابتدا بهصورت کششی عمل کرده و یک محیط مساعد برای تزریق تودههای نفوذی فراهم کردهاند. پسازآن با توجه به تغییر میدان تنش دچار تغییر در سازوکار خود شدهاند.

- کانسار دره زرشک: بر اساس برداشتهای ساختاری صورت گرفته در گستره کانسار دره زرشک، غالب گسلهای برداشت شده دارای راستای شرق، شمال

شرق-غرب، جنوب غربی هستند. در مطالعات زیرسطحی نیز این روندهای ساختاری را تا حدودی می توان تشخیص داد. طبق نتایج مطالعات زیرسطحی از میزان پهنه خردشدگی گسلها به سمت شرق کاسته می شود. البته در این کانسار الگوی شکستگیها نسبت به کانسار علی آباد نامنظمتر است که دلیل آن با نوع کانهزایی در این کانسار (پورفیری-اسکارن) مرتبط است. نتایج آنالیزهای ژئوشیمیایی نمونههای سطحی بهدست آمده نشان می دهد که میزان عیار کانی مس در بخش غربی آن بیشتر است. در نتایج عیارسنجی زیرسطحی نمی توان الگوی مشخصی برای کانی زایی مس زیرسطحی نمی توان الگوی مشخصی برای کانی زایی در معادن نوع اسکارن تبعیت کمتری از روندهای ساختاری دارد. در معادن نوع اسکارن هندسه توده نفوذی الگوی کانی زایی را مشخص می کند.

نتيجهگيري

نتایج این پژوهش نشان می دهد که با استفاده از دادههای زیرسطحی (معیار RQD از مغزههای حفاری) می توان در شناسایی گسلها در معادن بهره برد. بهویژه در معادنی که به دلیل پوشش سطحی (آبرفت، گیاهان و غیره) امکان مشاهده و شناسایی دقیق ساختارها وجود ندارد. کارآمدی این روش در این پژوهش به اثبات رسید. نکته قابل توجه اینکه شناسایی روندهای گسلش در معادن مس پورفیری (مانند معدن علیآباد) کمک شایان توجهی در شناسایی روندهای کانی زایی می کند. به عنوان مثال در کانسار علیآباد با استفاده از دادههای مربوط به شاخص RQD مشخص شد که یک از دادههای مربوط به شاخص RQD شده و در طول آن میزان عیار کانه زایی مس نیز به سمت شمال گستره کانسار فیاری اصلاح میزان عیار کانه زایی مس نیز به سمت شمال گستره کانسار افزایش می یابد. همچنین از این دادهها می توان برای اصلاح استخراج کانسار و غیره استفاده کرد.

- در معادن نوع اسکارن، نمیتوان ارتباط واضح و مشخصی بین کانیزایی و ساختارها یافت. با این وجود نقش گسلها در ایجاد فضای مناسب برای نفوذ تودهها

- Caine, J.S., Evans. J.P. and Forster, C.B., 1996. Fault zone architecture and permeability structure, Geology, 24, 1025–1028.
- Chester, F.M. and Logan, J.M., 1987. Composite planar fabric of gouge from the Punchbowl Fault, California, Journal of Structural Geology, 9, 621-634.
- Chester, F.M., Evans, J.P. and Biegel, R.L., 1993. Internal structure and weakening mechanisms of the San Andreas fault, Journal of Geophysics Research, 98,771-786.
- Deere, D.U. and Deere, D.W., 1988. The RQD index in practice, proceedings symposium on Rock Classification Purposes, ASTM Special Technical Publication, 984, 91-101.
- Deere, D.U., 1963. Technical description of rock cores for engineering purposes, Rock Mechanics Engineering Geology, 42, 397-441.
- Escuder Viruetea, J., Carbonellb, R., Martı'b, D. and Pe'rez-Estau'nb, A., 2003. 3D stochastic modeling and simulation of fault zones in the Albalá granitic pluton, SW Iberian Variscan Massif, Journal of Structural Geology, 25, 1487–1506.
- Ghorbani, M., 2013. The Economic Geology of Iran. Mineral Deposits and Natural Resources, Springer Science Business Media Dordrecht, 581.
- Hezarkhani, A., 2006. Hydrothermal evolution of the Sarcheshmeh porphyry Cu-Mo deposit, Iran: evidence from fluid inclusions, Journal of Asian Earth Sciences, 28,4-6, 409-422.
- Kloppenburg, A., Grocott J. and Hutchinson D., 2010. Structural Setting and Synplutonic Fault Kinematic of Cordilleran Cu-Au-Mo Porphyry Mineralization System, Bingham Mining District, Utah. Economic Geology, 105,743-761.
- Le Dortz, K., Meyer, B., Sebrier, M., Braucher, R., Nazari, H., Benedetti, L., Fattahi,

در مجاورت واحدهای آهکی بسیار مهم است. در کانسار دره زرشک همانگونه که دادههای زیرسطحی نشان دادند گسلهای با راستای تقریبی شرق، شمال شرق غرب، جنوب غرب جدیدترین نسل گسلش هستند و نقش مهمی را در شکل گیری این کانسار ایفا کردهاند. این مهم خود نقش گسل دره زرشک را در فرگشت ساختاری و کانی زایی این کانسار آشکار میسازد.

ييشنهادها

با توجه به احتمال ادامه فرایند کانیزایی بهموازات گسل علی آباد به سمت غرب پیشنهاد می شود در مطالعات تکمیلی ذخیره این کانسار، گمانه هایی در راستای گسل کانسار علی آباد در بخش شرقی توده نفوذی طراحی شود.

سپاسگزاری

این پژوهش با حمایت مالی شرکت ملی صنایع مس انجام گرفت. از امور اکتشافات شرکت ملی مس ایران بهویژه جناب مهندس حسین تقی زاده و جناب مهندس کامبیز خراسانی بابت فراهم کردن شرایط مساعد برای انجام این پژوهش سپاسگزاریم.

منابع

- سازمان نقشــهبرداری کشور، ۱۳۷۵. نقشه راههای ایران، مقیاس ۱/۱۰۰۰۰۰
- Agard, P., Omrani, J. and Jolivet, L., 2011. Zagros orogeny: a subduction-dominated process, Geological Magazine, 148, 5-6, 692-725.
- Alavi, M., 1994. Tectonics of the Zagros orogenic belt of Iran: new data and interpretations. Tectonophysics, 229, 211–238.
- Asghari, O. and Madani N., 2011. A new approach for the geological risk evaluation of coal resources through a geostatistical simulation, Arabian Journal of Geosciences, 7, 2, 839–839.
- Berberian, M. and King G. C. P., 1981. Towards a paleogeography and Tectonic evolution of Iran, Canadian Journal of Earth Sciences, 18, 210-25.

- M., Bourles, D., Foroutan, M., Siame, L., Rashidi, A. and Bateman, M.D., 2011. Dating inset terraces and offset fans along the Dehshir Fault (Iran) combining cosmogenic and OSL methods, Geophysical Journal International, 185, 1147–1174.
- Madani, M. and Asghari, O., 2012. Fault detection in 3D by sequential Gaussian simulation of Rock Quality Designation (RQD), Arabian Journal of Geosciences, DOI: 10.1007/s12517-012-0633-3.
- Maghsoudi, M., Ghorashi, M. and Nezampour, M. R., 2012. Structural evidence of changes in tectonic regime from compressional stresses to compression-shear stress in southeast of the Gavkhuni (Khushab region), Journal of the Earth, 24,197–212.
- Meyer, B., Mouthereau, F., Lacombe, O. and Agard, P., 2006. Evidence of quaternary activity along the Dehshir Fault, Geophysical Journal International, 164, 192–201.
- Mohajjel, M., Fergusson, C. L. and Sahan-di, M. R., 2003. Cretaceous-Tertiary convergence and continental collision, Sanandaj-Sirjan zone, eastern Iran, Journal of Asian Earth Sciences, 21, 397-412
- Moritz, R., Ghazban, F. and Singer, B. S., 2006. Eocene gold ore formation at Muteh, San-andaj-Sirjan tectonic zone, eastern Iran: a result of late-stage extension and exhumation of metamorphic basement rocks within the Zagros orogeny, Economic Geology, 101, 1497-1524.
- Moshrefifar, M.R., Alavi, A. and Mohajjel, M., 2005. Separation of Paleostresses phases on heterogeneous fault-slip data in the central part of Dehshir fault, Journal of Earth Science, 69, 64–73.
- Richards, J.P., 2003. Tectono-Magmatic Precursors for Porphyry Cu-(Mo-Au) deposit formation, Economic Geology, 98, 1515-1533.
 - Sheibi, M. and Esmaeili, D., 2010. Petro-

- logical and Geochemical evidences of Restite in Shirkuh Anatectic Granites, SW of Yazd, Iranian Crystallography and Mineralogy Journal, 18,1, 135-146.
- Tabaei, M., Mehdizadeh, R. and Esmaeili, M., 2016. Stratigraphical evidences of the Qom-Zefreh fault system activity. Central Iran, Journal of Tethys, 4,1,018-026.
- Tosdal, R.M. and Richards, J.P., 2001. Magmatic and structural controls on the development of porphyry $Cu \pm Mo \pm Au$ deposits, Society of Economic Geology, 14, 157–181.
- USGS., 2008. Preliminary model of porphyry Cu deposits, United States Geological Survey Report 2008-1321,62.
- Walker, R. and Jackson, J., 2004. Active tectonics and late Cenozoic strain distribution in central and eastern Iran, Tectonics, 23, TC5010, do i:10.1029/2003TC001529.
- Wang, H., Xu, W., Shao, J. and Skoczylas, F., 2014. The gas permeability properties of low-permeability rock in the process of triaxial compression test, Materials Letters, 116, 386-388.
- Zahedi, A., Boomeri, M., Nakashima, K., Mackizadeh, A., Ban, M. and Lentz, D., 2014. Geochemical characteristics, origin, and evolution of ore-forming fluids of the Khut Copper Skarn Deposit, West of Yazd in Central Iran, Journal of Resource Geology, 64,3,209-232.
- Zarasvandi, A.R., 2004. Geology and genesis of the Darreh-Zerreshk and Ali-Abad copper deposits, Southwest of Yazd, based on fluid inclusion and isotope studies, Shiraz University, Iran, PhD Thesis, 280.
- Zarasvandi, A.R., Liaghat, S. and Zanetilli, M., 2005. Geology of the Darreh-Zerreshk and Ali-Abad Porphyry Copper Deposits, Central Iran, International Geology Review, 47, 620-464.